

Становище

изготвено от проф. д.пс.н. **ЙОАНА ДИМИТРОВА ЯНКУЛОВА**, преподавател от специалност Психология във Философския факултет на СУ „Св. Кл. Охридски“ съобразно заповед РД-38-362/ 10.07.2019 г. на Ректора на СУ „Св. Кл. Охридски“

Относно: процедура за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“ на редовен докторант **ИЛИЯНА РУМЕНОВА КИРАДЖИЕВА** и във връзка с изготвения от нея дисертационен труд на тема:

„МОТИВАЦИОННИ ФАКТОРИ ЗА УЧЕНЕ И РОЛЯТА НА УЧИТЕЛЯ В ЮНОШЕСКА ВЪЗРАСТ“

Област на висше образование – Социални, стопански и правни науки. Професионално направление – 3.2 ПСИХОЛОГИЯ (*Педагогическа психология*)

Темата на настоящия дисертационен труд е безспорно актуална и с много важни социално-образователни измерения. В подкрепа на това е фактът, че в публичното пространство, в обществените дискусии, на политически срещи и научни форуми, обикновено се говори преди всичко за същността и тежестта на учителската професия, за честите случаи на трудности, неуспехи, професионално прегаряне, за проблемите около подбора и квалификацията на учителите и заплащането на техния труд. Онова обаче, което не се споменава толкова често и още по-рядко се проучва в теоретико-емпирично отношение, е свързано с ролята, влиянието и въздействието на учителите върху когнитивно-личностното развитие на учениците и върху мотивацията за учене и социално справяне. В тази връзка специално трябва да се подчертае, че Ил. Кираджиева прави именно това в своята разработка. На основата на задълбочен и добре систематизиран теоретичен обзор и на данните, събрани от самостоятелно проведените емпирични изследвания в реални училищни условия, е описана и анализирана ролята на

учителя като един от важните мотивационни фактори, влияещи върху когнитивно-личностното развитие на юношите. Специални адмирации заслужават усилията на докторантката да се насочи именно към тази специфична и не добре проучена от психологическа гледна точка тема, да я постави на предна позиция и да я осветли със силата на водещите в психологията научни постановки и на базата на конкретно събраните в училищна среда емпирични данни.

В технически план представеният дисертационен труд се отличава с ясно обособени четири глави, заключение, литература и приложение, като общият обем наброява 221 страници. Използваната литература съдържа 139 заглавия, представени на български (17) и на английски език (122). Прави впечатление малкият брой на българските източници, което показва, че вероятно темата е слабо разработена в български условия и с ограничен брой публикации по нея. Цитирането на литературните източници е напълно коректно и прецизно.

В съдържателно отношение настоящият труд се характеризира със следните особености. В първа глава са систематизирани известните до момента научни факти и водещи теоретични постановки за мотивационните фактори за учене в образователна среда. Представени са историческите трансформации в научните разбирания и съвременните тълкувания на същността и особеностите на ученето като саморегулативен процес. Подчертава се, че ученето не се свежда само до индивидуалния капацитет за възприемане, обработка и прилагане на информация, а включва усилията за самопознание, самоконтрол и саморегулация на личните, времеви, учебни и др. ресурси, както и за подходящо организиране на средата. Специално място е отделено и на съществуващите нагласи към училището като не по-малко важен мотивационен фактор със значимо влияние върху мотивацията за учене на учениците.

В рамките на първа глава е представена мотивационната теория на Ед. Диси и Р. Райън за самодетерминацията, както и моделът на П. Пинтрич за мотивационните компоненти и стратегиите за саморегулирано учене. Теоретичното осветляване на тези модели помага за по-голямото им популяризиране в български условия и за по-

задълбоченото разбиране на същността и ролята на ученето и саморегулацията в юношеска възраст.

Във втора глава се изяснява ролята на учителя и усилията му да стимулира мотивацията за учене на учениците, като специално се подчертава и необходимостта добре да познава особеностите в когнитивно-личностното им развитие. С подобна информация учителят може не само по-добре да планира и по-успешно да осъществява своята работа с учениците, но и по-умело да управлява междуличностните отношения в класната стая. Изграждането и поддържането на конструктивна и положителна работна атмосфера предполага постоянни усилия от страна на учителя да опознава когнитивния капацитет на учениците да възприемат, обработват и прилагат учебна информация, както и техните личностни особености и възможности за непрекъснато развитие и за успешно преодоляване на трудности от различен характер.

В обобщение може да се посочи, че първите две глави са изцяло теоретични, като начините за съставянето и представянето им са показателни за уменията на Ил. Кираджиева да проучва съответстващите на темата заглавия, логически да подрежда и внимателно да анализира важните акценти съобразно водещите цели на дисертационния труд. Стилът на изложението е научно съобразен и свидетелства за нейната висока писмена грамотност и отлична професионална подготвеност.

В трета и четвърта глава са представени методологията и дизайна на проведените изследвания, както и направените анализи и научни интерпретации на получените резултати. Много ясно са разписани теоретичната постановка на изследването, целта, задачите и хипотезите, както и демографския профил на изследваната съвкупност. От една страна, процедурата по извършването на психологически изследвания в училище е стриктно спазена и успешно осъществена благодарение на безспорния професионален авторитет на Ил. Кираджиева като училищен психолог. От друга страна, изключително важна е отличната ѝ професионална подготвеност, която е резултат от нейните целенасочени усилия през годините непрекъснато да се образова, преминавайки през различни образователни степени (бакалавър по психология, магистър по клинична психология), допълнително да се квалифицира в областта на психоанализата и детско-

юношеската психология и да трупа безценен опит от работата с ученици, учители, родители и студенти от СУ.

Използваният в настоящия дисертационен труд научноизследователски инструментариум включва няколко въпросника, с чиято помощ са събрани множество данни, обработени по статистико-математически път с помощта на програмата SPSS. Проверени са психометричните характеристики на приложените инструменти и са представени особеностите на факторните им структури, регистрирани в българска образователна среда. Направен е дисперсионен анализ, като резултатите от него свидетелстват за наличието на статистически значими различия между изследваните лица съобразно влиянието на конкретно проучвани независими фактори. С помощта на регресионен и корелационен анализ е направена проверка за наличие на статистически значими взаимозависимости и взаимовръзки и е проучена тяхната сила и посока. Сериозни усилия са вложени в осъществяването на медиаторен анализ, посредством който се проучва доколко вътрешната мотивация може да опосредства взаимовръзката между подкрепата на конкретни потребности на учениците и използваните от тях стратегии на учене. Получените резултати са адекватно интерпретирани, отлично онагледени и богато илюстрирани с подходящо оформени таблици и графики. Всичко това е показателно за личния научен стил на докторантката, отличаващ се не само със задълбоченост, но и с тънък усет за красота, подреденост и добър баланс. Направените изводи имат безспорна практическа полза и могат да послужат на различни заинтересовани лица като политици, специалисти в сферата на образованието, училищни психолози, родители.

По отношение на посочените приносни моменти в дисертационния труд трябва да отбележа, че съм напълно съгласна с тях, защото те реално отразяват огромния обем извършена работа в теоретико-приложен план. Смятам обаче, че поради своята скромност, докторантката пропуска да подчертае вложените от нея усилия да се открият и прегледат множество заглавия (предимно на английски език) и въз основа на тях да се направи задълбочен теоретичен обзор, на който са базирани проведените емпирични изследвания. Разбира се, добре известно е, че това е задължителна част на всяко научно изследване, но по-важното в случая е, че не всеки изследовател и автор демонстрира

такава задълбоченост, прецизност, системност на мисленето и научна подреденост като Ил. Кираджиева.

Във връзка с автореферата мога само да потвърдя, че той напълно съответства на съдържанието на дисертационния труд, като е изготвен много внимателно, прецизно и е красиво оформен.

В хода на съвместната си работа с докторантката и в качеството ми на научен ръководител съм отправяла множество критични бележки, които считам, че в настоящия вид на дисертационния труд, са отстранени в по-голямата си част. Като препоръка обаче бих искала да стимулирам докторантката да продължи все така задълбочено да проучва ролята на учителя, която не бива да се свежда само до определени мотивационни фактори. Присъствието и въздействието на учителя върху живота на учениците представлява един изключително сложен феномен с множество измерения и дълбоки вътрешни пластове. Настоящата разработка представлява първа и необходима стъпка в тази посока, като тя трябва задължително да бъде разширена и обогатена в бъдеще. Препоръчвам също така да се направят още научни публикации, за да се популяризира в по-голяма степен направеното до момента и още по-добре да се изяснят и прецизират психологическите аспекти в работата на учителите с учениците.

Като имам предвид всички по-горе посочени факти относно структурата, съдържанието и изпълнението на дисертационния труд, свидетелстващи за реално постигнати научно-приложни резултати, считам, че той напълно отговаря на законовите изисквания за такъв тип научни разработки. Въз основа на това напълно убедено предлагам на научното жури да присъди образователната и научна степен „Доктор” на ИЛИЯНА РУМЕНОВА КИРАДЖИЕВА.

27.09.2019 г.

гр. София

Член на научното жури: .....

(проф. д.пс.н. **ЙОАНА ЯНКУЛОВА**)